

Ања Абрамовић

Нови Балканолошки институт

Тело у православном наративу

Сажетак: Представљање тела у православном наративу, првенствено у институцијама посматра се као културни и родни идентитет. Анализира се узорак од 8 интервјуа, оправослављивање идентитета и мењање стигматизованог идентитета новим.

Кључне речи: наратив, тело, религијска конверзија, идентитет, заједница

Увод

Наративна теорија претпоставља да људи кроз своје приче обликују и схватају свој живот. У последње две деценије приметан је пораст заинтересованих истраживача за анализу наратива/дискурса. Главне одлике анализе дискурса су: истраживање спроведено у стварном свету, истицање централне улоге језика и дискурса, истраживање живота као скупа динамичких интеракција и бављење особама, а не статистиком (Павловић и др. 2006: 366). Наративни приступ нам обезбеђује богатство исказа о односу према телу. Православље има своју посебност, с обзиром на тло на коме је настало, а чистота девице Марије се и дан данас сматра узором идеалног аскетизма (Every 1988:77). Иако се тело смата светим, попут тела и крви Христове, лично тело се углавном не прилагођава овом културном обрасцу. У првом делу рада представља се наративни приступ стигматизованог и урушеног тела верника проузроковано стресним догађајима. У другом делу рада испитаће се како религиозност и духовна трансформација утиче на побољшање тела. Религија се посматра као кључни фактор у конструисању новог идентитета. Питања на која се траже одговори су: Које ситуације урушавају тело? Како се тело побољшава кроз религиозност? Која је улога заједнице у оправослављивању идентитета?

Методологија

Да бисмо схватили како верници конструишу своје исповести користићу наративно-биографски приступ. Узорак се састоји од 8 испитаника који су прошли процес интеграције у православну заједницу и учествовањем у животу цркве достигли одређен степен духовне трансформације. Интервјуи су обављени у мају 2013. Просечно трајање разговора је 60 минута. Најстарија испитаница има 66 година, а најмлађи испитаник 21.

Од 8 испитаника 6 је женског пола и 2 мушког. Испитаници су причали све што мисле и како руководе својим и туђим телима, а неки су само одговарали на питања. Услов који би стекао кандидат је да је верник СПЦ, без обзира на пол, годиште и професију. Резултати анализе ће показати реконструкцију и оправослављивање идентитета.

Траума и урушено тело

Посттрауматски стресни поремећај (ПТСП) је анксиозни поремећај који се развија као реакција на трауматско искуство. То је ментални поремећај изазван у мултиетничкој средини. После таквог догађаја особе се улеће, не срећују стамбени простор, престају да се баве интелектуалним радом и сл. Срђан Сремац сматра да је једна од главних људских карактеристика критички елемент психолошког благостања, управо афирмација кроз конструисање значења криза и болести (Sremac 2010:54). Претварање негативних догађаја у позитивне промовише ментално здравље (Исто). Већина испитаника одговара да их је стресна ситуација окренула религији.

Теоријски оквир антропологије тела

Антрополози су проучавали тело у јапанској анимацији, научној фантастици, интервенције на телу, дијету и лепотне идеале, социокултурно контролисање полних односа, као и културне телесне деформације (Петрић 1976; 2000; Малешевић и др. 1982; Малешевић 1985, 1987; Жикић 2002, 2007, 2008а, 2008а, 2009, 2011, 2012; Milosavljević 2011). Марио Петрић проучавајући тетовирање објашњава како су раније тетоваже крста биле најједноставнијег облика спајањем хоризонтале и вертикале са ситним детаљима и рађене једнобојно у зеленој боји (Петрић 1976; 2000). Бојан Жикић објашњава да се тело у јапанској анимацији посматра као предмет опсесивног усресређивања, да се оно испуњава и оцртава, постаје невидљиво, да кроз њега делује сила којој се није могуће одупрети, али и непокретни окамењени објекат. Најзад, најекстремније својство тела је да побеђује гравитацију, простор и време (Жикић 2007: 83). Бојан Жикић помиње и могуће инверзије у којима су мода, одећа и сексуални односи битнији од самог тела (Жикић 2007: 85). Говоримо ли о телу оно је сукоб естетског и моралног, али је увек у центру пажње (Жикић 2007: 86). Бојан Жикић проучавајући тело у научној фантастици сматра да је благодат добробит која побољшава тело (Жикић 2012: 81). Осим тога, аутор претпоставља да сва материјална побољшања тела доприносе квалитету људског живота (Исто: 82). Доколица постаје детерминанта културе у којој се описује и морално-духовно развија човека, чак и када он(а) 'ништа не ради' (Исто). Осим материјалних добара и научних сазнања потребно је и време доколице да би се људско биће потпуно унапредило (Исто). Проучавајући доколицу, односно слободно време аутор сматра да је то време битан аспект индивидуалног развоја, са социокултурним смислом друштвеног живота, породице и културе (Исто: 86–87). Домен доколице обухвата племенитост попут ствари као што су колекционарство, изучавање мртвих језика и бављење науком као хобијем (Исто: 87). Бојан Жикић објашњава како тела нису изоловане, непропустиве и непромењиве целине, пошто се средствима имунизације (вакцине, антибиотици) уносе нови елементи у њих (Жикић 2012: 93). Одлазак у цркву и време молитве се такође може посматрати као време за доколицу, у истом смислу у коме се одлазак на свирку или слушање музике у дому сматра културном надоградњом која није усвојена класичним системом образовања (Жикић 2011). Биомедицинско-имунолошко тело као саморегулативни систем брине о томе да други организми не добију прилику да га нападну, поседују, колонизују и трансформишу по сопственој жељи (Исто). Брет Лунцфорд објашњава да боја, стил и избор оде-

ће не зависи од нашег тела, већ од социјално конструисаних норми за род (Brett Lunceford 2010: 63) Аутор наводи да се студенти одбојно односе према тврдњи да је род социјално конструисан (Исто: 64). Норме су појачане кроз институције, знање, закон, стереотипе и играчке (Исто). Бојан Жикић објашњава како су Западни модели управљали трећим светом сматрајући га ирационално репродуктивним (Жикић 2008а:144). Аутор даље наводи да су жене у традиционалним друштвима увек против сваког управљања репродукцијом која подразумева контрацептивна средства и већи размак између деце (Исто:147). Аутор сумира различита гледишта и тврди да се у нашој култури моногамном породицом сматра заједница мушкарца, жене и њихове деце, без обзира на то да ли је заједница брачна или не (Исто: 151). У нашој култури је изузетно велика вредност сродника у одгајању будуће генерације (Исто:152). Спречавање зачећа и социокултурни односи подразумевају три нивоа: корисници контрацептивних средстава, однос полова, и најближе окружење које подразумева породицу или сродничку групу (Жикић 2008б: 11). Контрацепција функционише и као биолошка и као соокултурна појава (Исто:14). Постоје одређене сумње да се испод оваквих популационих политика крију геноцидне намере (Исто:16). Политика владе може бити таква да у једној земљи један народ подржава пронаталистички, а други антиталистички (Исто). Моника Милосављевић наводи са су одлике дивљег човека: амнезија, мутавост, лудило, појачана сексуалност и неморалност оних који нису баш као и ми (Milosavljević 2011: 615–616).

Наратив и идентитет

Наративна теорија претпоставља да људи кроз своје приче обликују и схватају свој живот. У последње две деценије приметан је пораст заинтересованих истраживача за анализу наратива/дискурса. Главне одлике анализе дискурса су: истраживање спроведено у стварном свету, истицање централне улоге језика и дискурса, истраживање живота као скупа динамичких интеракција и бављење особама, а не статистиком (Павловић и др. 2006: 366). Дискурс се може схватити и као систем исказа који конструишу објекте. Дискурс менталне болести омогућује да се о неким особама говори као о ментално поремећеним, они постају субјективизовани као ненормални и у складу са тим се подвргавају друштвеној пракси (Исто: 369). Дискурс повезује низ догађаја који су битни и за оног који прича и за оног који слуша. У причи су присутне особе односно учесници радње. Најзначајнији елемент је заплет, односно радње учесника које имају последице по њих и реакције учесника на њих (Исто: 370). Особе се представљају као 'заводници', 'верни' или 'разочарани' и сами одређују своју розицију у микро-контексту. Дискурзивни научници се питају шта особа покушава да постигне у одређеном делу конверзације и на које интерпретативне репертоаре се ослања да би то постигла (Исто: 371). Задатак истраживача је да опише културни контекст приче, опише карактеристике главне личности и идентификације са другим важним личностима, проучи поступке за циљеве, узрочно-последичне везе и обраћати пажњу на претходна искуства која се манифестују у садашњости (Исто: 377). Најзначајнији допринос анализе дискурса огледа се у бољем разумевању интерперсоналног домена (Исто: 379). Прича повезује човека са осталим светом. Сваки човек живи свој наратив, изнова га мења, дорађује и побољшава. Наратив може бити историјски или фиктиван.

Тело током времена болести и/или кризе

Испитаници се кроз наратив присећају трауматичних догађаја, ратова, повреда или ломљена неког дела тела. Када причају о прошлости увек то раде из садашњег повлашћеног положаја. Периоде кризе доживљавају као време буђења за обнову идентитета. Људи кроз тешке периоде живота доживљавају личне трансформације.

Претварање негативних догађаја у позитивне промовише ментално здравље (Sremac i dr. 2010: 55). Рат је најчешћи окидач за окретање религији, а ретроспективно се посматра као слатка мука, ради добијања 'улазнице' у цркву. Испитници сматрају да би поново прошли и горе трауме, само да могу да уђу у заједницу верника.

Логично је да човек прво размишља о свом властитом телу. Нисам никада била склона да завидим некоме на његовом телу или изгледу. Посебно сада придајем значај, као млада нисам нешто придавала значај, рецимо фитнесу, вежбању, у том смислу, али јесам била спортиста, јесте ми пријало да се такмичим, веждам, и тако даље, и да пливам, и да планинарим, све те активности које су тражиле учешће мога тела. Кад други пут размишљам о телу, то је кад сам се спремала да постанем мајка. Тад се тело трансформише у један сасвим други облик, онда по порођају, та потреба да се опет ојача тело, да добијеш форму. Па шта бих још онда могла рећи, ето кад сам сломила ногу, поготову тада сам размишљала о томе колико смо незахвални док функционишемо потпуно. Кад један део нашег тела откаже, догоди му се неки инцидент, тек онда видимо колико треба времена да то све зацели. Следеће о чему сам исто повремено размишљала је на пример, када прођеш поред оштрог зида или трна, жбуна, па руком случајно дотакнеш, бол, и потекне крв, оштети се кожа, тада ми пада на памет колико је то трошно, колико је нежно, не може да издржи додир чак ни са границама, са листом, са дрветом, него се уствари површина оштети, опет треба времена да се врати у првобитну форму. Е сада у моментима када сам се будила у вери, то је било пре више од двадесет година, када је уствари рат кренуо, онда сам се више окренула вери. Тада сам била просто мало збуњена да ли треба обраћати пажњу на тело или не треба обраћати пажњу на тело. Ако јачам тело, а шта је онда са душом? Где је храна телу? А где је онда храна души? Како направити равнотежу? Како то урадити? Онда сам нашла једну књигу владике Николаја *Рехабилитација њела* где се осећа потреба да се тело негује, да је тело храм духа Светог, просто треба водити рачуна о свом телу. Да би и дух растао и тело мора, не треба га ниподаштавати (...) Кад сам сломила зглоб, онда сам доживела поремећај у положају тела. Таква сам особа, увек узимам више обавеза, него што могу да извршим, то је одраз гордости, и обично кичма страда, то је код мене очигледно. Нисам много удобности давала своме телу. Телом се данас бави данашња цивилизација и постоји данас *Култи њела*, глорификују се они који воде рачуна отелу, а ја лично (...) Монашка болест су вене или кичма, зато што има пуно стајања. Наш живот је самоугађање, а они иду у то што се зове подвижништво. Многи који су живели крајње скромно, били су врло стари, па ја као лекар могу рећи да ту долази до изражаја генетика. Има и дивних подвижника који су цело време свога живота били болесни. (...) А кад се разболиш осећаш како живот одлази !

Стигма идентитет

Намучио се као Исус

Конструкција новог идентитета се успешно одвија у зависности од субјекта и његовог успешног разумевања поруке и понашања у складу са њом. Идентитет је људ-

ска мисао, која кроз формулацију и сопствени наратив представља себе себи и другима. Прелазак из атеизма у религиозност укључује у себе дорађивање сопственог наратива у односу на искварен и стигматизован идентитет. Оно што се сматра стигмом у православном дискурсу остаје такво без обзира ако у себи садржи и православне мотиве (тетовиран крст). Тако се телесне интервенцију у славу Бога, такође сматрају стигмом. Тетоваже крста или икона, и побожних натписа су неприхватљиви.

Па мени жао када руже тело. Ја имам пробушене уши, ал мени чак жао и кад малим девојчицама буше уши. То је једна складна целина, и сад ту додавати нешто, поготову тетоваже, силне натписе, шта се тиме добија? Није ми јасно, ал ако то гледам и као лекар то вуче неке своје ризике, ако није стручно направљена тетоважа, није хигијенски све одрађено са пирсингом, зна се то бушење пупка на пример може да доведе до омфалитиса, ретроградно, до упале вена, може и главе да кошта. Тако апсолутно сам против тога! Просто, није ми блиско и не разумем!

У зависности од превазилажења сопственог креативног идентитета, стигма се брише у очима верске заједнице и задобија се 'опрост грехова'.

Ту нешто у духу није у реду! Где је све онако како треба, увек је уредно!

Православна верска заједница нове вернике доживљава као људе слабе воље и вере, незаинтересоване за живот и свет око себе, што новима отежава уклапање у средину и мењање личног идентитета. Нови су увек жртве, које задобијају бол, а касније се плаше успостављања везе са конвенционалним људима. Стигматизован идентитет се замењује новим.

Нови идентитет се мења од минималних промена попут престанка са било каквим интервенцијама на телу, престанку коришћења анти-беби пилула и употребе кондома, као и предбрачних сексуалних активности, које су од стране верника окарактерисане као дивље, неморално и паганско. Окидачи или тачке преокрета су углавном разочарење у људе у ратним ситуацијама и емотивним везама или смрт члана породице. Окидач је тачка почетка оправослављивања која подразумева и многе друге измене начина живљења. Стигматизовани увек пружају отпор и бунт када се од њих захтева да престану са конзумацијом алкохола и цигарета, а почну са постом и ношењем комфорније и нове одеће. Битан аспект оправослављивања је престанак мржње према сопственом телу, људском телу и телу животиња.

Тело је конзервативно, стално нешто тражи, стално неки компромиси.

Што телу више удовољаваш то си слабији!

Док смо живели на селу, хладно, покријеш се јорганом и спаваш ко беба!

Ја се не чувам, ја радим кад сам болестан!

Боље је њему на грађевини, него мени у централном грејању!

То је самољубље до коске! Бити себи пријатељ, бринути о себи самољубиво, то је уживање!

Од жене се тражи да буде лутка!!!

Монах не сме ни да гледа своје тело!

Не ваља се претерано купати, није добро за здравље!

Тело је нужно зло, па на неки начин морамо да га издржимо, морамо да га хранимо.

Ти и своје тело васпитаваш да оно слуша. Не треба да га мрзиш! Немам анимозитет према томе, то је све Бог створио, све је то творевина Божија.

Ако је особа оптерећена блудним помислима, види се то, целива икону, избаци задњицу (...)

Ако пас уђе у цркву, треба одма' да се убије!

Сексуални односи пре брака се упражњавају.

Не верујем, не живимо у 15. ом веку!

Још један врло битан аспект оправослављивања је одрицање од дугогодишњег конзумирања алкохола. Углавном долази до ирационалног размишљања, па верници углавном сматрају да је алкохол лек, а лек отров.

То је све нормално!

Можда добру домаћу ракију или вино које весели срце човека. Чаша доброг вина, али у супротном руши организам. Дуван поготову, и дрога наравно.

Осим тога и мушкарци који носе дугу косу, фарбају се или носе минђуше се такође сматрају особама са урушеним идентитетом.

Па мислим да нешто није у реду у глави! Нешто се с њим дешава, можда му треба помоћ!

Стигматизовани се напорно труде да оставе цигарете и потребно је време да би се стекле нове навике. У почетку се зависници буне, а као последица остављања никотина појављује се гојазност, која се касније регулише постом. Алкохоличари, наркомани и никотински зависници имају жељу да поврате позитиван однос према себи и да се уклопе у не-зависничку заједницу. За православне вернике осим дроге, наркоманије, цигарета и тетовирања, постоје и многе другме стигме, попут маскенбала, хомосексуалности, уласка у ЕУ, настанку од мајмуна, али и неуредно обучених верника манијака.

Нисам! Мислим да нисам настала од мајмуна! Ја припадам креационистима, поготово што се зна да све те мајмунске линије, везе нису нађене! Просто, биолошке потврде нема. Тако да ми је много приближнија теорија да смо од горе!

Не! Бар би се некад у животу осећао као мајмун, нисам имала таква искуства!

Да, колко пута! Па то су људи који просто хоће инцидент да направе! Ми хришћани кажемо демон! Најбоље се склонити, ако може!

Па увек имаш непријатности са неким непристојним људима!

Ако гледам маскенбал као дечију забаву рођенданску то може, али не знам због чега се маскирати? Шта, да преваримо оне друге?

Нисам за улазак у Европску Унију, јер је њено стање потпуно недефинисано.

Толики је притисак на нас као да је то бити или не бити? За мене је то срљање!

Европска унија је презадужена, једино Немачка није презадужена, све остале земље су у дубиози. Велико је питање да ли ће Европска Унија за три године постојати, а ми немамо шансе ни за те три године да уђемо! Ја сам еуроскептик! (смеје се)

Урушеним идентитетом се такође сматра и особина да се особа не осећа у свом телу као у свом дому.

Па лично мислим да се тај идентитет полни просто формира код човека. Врло је важан став породице, то да хомосексуалци усвајају децу, није биолошки у реду да они деци предодређују својим животним ставом, да не упознају своје природне односе између мушкарца и жене. Ја лично мислим да су то страсти и подилажење страстима и једна недисциплина, пуштање на вољу. Е, сад, можда је мој суд прејак! Сад ми на памет пада једна моја колегиница која је дуго водила борбу сама са собом. А изборила се тако што је чврсто себи наметнула породицу и све остало. Доста је деловала мушкобањасто, а стално је узимала теме тог сексуалног идентитета. И шта се испоставило? Испоставило се да у њеној породици доминира отац, и да је она увек имала жељу да се са њим идентификује, не са мајком, тако да је просто имала криву идентификацију. Битно је да родитељи воде рачуна и о том делу васпитања, да не намећу деци неке ставове изврнуте, него да их уче њиховој биологичности мушког и женског. Ја сам чак упознала девојку која је имала онај три икс хромозом, значи има хромозомских аберација, која је огромна била, физички огромна, а лепо изгледа споља, али она се лично не осећа тако, али она је хтела да иде у манастир, али у мушки манастир, тако да се она унутра вероватно осећала мушкарцем. Она није знала шта ће у женском манастиру. Овде у Београду је центар за промену пола. Знам да неће моћи да роди, да неће бити мајка, сва је огромна, двометрашица, има другу сестру која је потпуно нормална. Мени је један свештеник њу послао на разговор, али то је питање идентификације пола мало сложеније.

Треба их побити! (смеје се) Не бих их никад признао! Зато што је то против Бога. Ако је нешто прописано, шта он сад има да се прави паметан? Јесте (насиље грех), али бих опет то урадио! Да им избадим ту идеју из главе!

Тог дана се треба затворити у кућу и нигде не излазити!

То није љубав то је иживљавање!

Трансформативно облачење се такође сматра стигмом.

Па мислим да то говори о цртама личности, има мало шизофреније. Овде функционирало овако, онде онако.

Па не схватају Хришћанство или траже мужа! (смеје се) Траже швалера!

Православни конструкт идентитета

Верници стално изнова испитују свој идентитет и покушавају да прихвате поруку коју и преправе свој идентитет. Повлашћени положај је увек садашњост, а прошла искуства се сматрају превазиђеним нивоима.

Када нисам ишла у Цркву, и када нисам била пробуђена у вери, нисам размишљала о духовном и душевном делу, него сам баш размишљала о том физичком телу, али везу између свих тих делова човековог бића сам уствари открила тек кроз веру. Тек рецимо ноћна бдења, осећаш велики бол у ногама и леђима, и жао ти је што не можеш још да издржиш. Кад сам била млада мајка, беба не може да спава, а мени се спава, па се ја љутим што је моје тело склоно умору, што оно не може бесконачно да буде у акцији.

Религија нуди нови идентитет и покушава да вернике ослободи психолошке кризе.

Редефинисање наратива и идентитета се одвија спонтано кроз ново духовно искуство добијено активним учешћем у заједници. Информанти се осећају препо-

рођено и врло добро у сопственом телу. Рехабилитован идентитет вернике води у нови живот.

Када смо у духу радосни, тело нам је врло лагано, немамо терет од тела, а кад смо у палом духу, онда осећамо тело као терет, уморни, гладни, осећамо пуно недостатака у телу. (...) Има људи који по очима могу да виде у каквом је стању дух човека. (...) Пазиш га, добио си тело од Господа, какво си добио, поштујеш своје тело од свог знања и начина живота.

Преузимање *главне улоге* брише стигму, а брига о свом телу је индивидуална одговорност и зависи од културе схваћене не као заједнице, већ првенствено од личне културе. Брига је сразмерна стању свести, образовању и социо-културном окружењу у коме је особа одрасла. Особе које су се родиле, одрасле и школовале се у граду, држе дом уредним са пуним полицама књига, икона, уметничким вредностима, урамљеним фотографијама, исти однос имају и према свом телу. Такве особе никад себи не би дозволиле да иду некупане, недотеране или у старој и(ли) прљавој одећи. Теолошкиње и теолози никад себи не би дозволили да се не пресвлаче или да ставе на своје тело пирсинг или тетоважу.

Сваки дан само скинемо са себе одећу и убацимо у машину!

Па тело је најчистије!

Тело је савршено, и захвална сам Господу што имам овако лепо тело!

Жене вернице се осећају равноправно, називајући себе првославним феминисткињама и сматрају да их православни културни контекст штити од дискриминације.

У Хришћанству нема мушко, ни женско, ни Јелина ни Грка, суштински ту је један равноправни приступ.

Мора да има и неке квалитете, а не што си мушко! Неко омаловажавање, да су мушкарци ту зато што је Христос мушкарац! То је непријатно, терају нешто уместо д раде с љубављу! Тога има, али ја то више не подносим!! Ја сам с њим равна! Осећам се угрожено! Преговарам за неку икону, а ја му кажем 'Ја сам овде дошла као иконописац сад, иконописцима су пре љубили руку'. Људскије, он мене да понизи, да би се узвисио! А на крају неће сви бити ни мушко, ни женско! Он се увек осети угрожено, треба дијалог, брак је договор, обоје улажу своју слободну вољу!

Уз нови идентитет и нови прави живот расте и самопоштовање. Испитаници реконструишу своју прошлост, али и планирају будућност у оквиру заједнице верника.

Па у суштини, ја ћу то одговорити са моја два става. Пре него што сам била пробуђена у вери, значи као млада девојка, нас три смо биле сестре, онда је било питање пошто се средња сестра озбиљно забављала и дуго ходала са својим младићем, и када је дошао моменат да ступи у сексуалне односе, ја то јако ценим код ње, јел је она о томе прво са мном разговарала. Ја сам њој онда рекла, какав је онда мој став о томе био. 'Ако је то стварно велика љубав, ако то није само физичка вежба, хоћу да кажем, или нека безвезе манифестација, хајде да будем као и сви други, стварно израз једне велике, велике љубави, онда што да не', али је испало добро пошто је тај човек уствари и њен муж с ким је имала и децу. У њеном случају се то све лепо поклопило. Али касније, сад кад сам у вери, то гледам мало другачије, поготово што сам причајући са младим женама упоређивала оне које су пре брака имале однос и оне

које су уствари невине ступиле у брак, и испоставило се, да је ипак боље сачувати се за брак. Иако је то просто само једна физичка манифестација, није она само физичка, то је нека двоје буду једно тело, то онда није гимнастика(...) Та енергија се може трансформисати у друге физичке активности, поготово што данас однос вуче и болести, да не кажем баш о психичкој трауми, ако та веза не успе, па кад се нађе права особа. Мушкарце обично фасцинира ако је девојка сачувала невиност, а и за њих мислим да би и они требали. Овај, ево сад један пример. Ми смо *Инстииийуй* за мајку и *деише* имали едукације и радионице за младе људе, припрема да се сачувају од сексуално преносивих болести и отприлике се све своди на употребу кондома, то је та прича, али пошто знају мој став да треба да се сачувају, да он ништа не значи, да може и да пукне и да има микро-поре и тако даље, и колегинице су ме један дан звале и одушевљено рекле да су среле једног младог хришћанина који има твој исти став. Млад, леп момак, кад смо ми почели игру са лепшењем ставова својих на леђа, он је рекао 'Ја из ове игре изостајем', а они су рекли 'А зашто?', а он је јавно пред свима рекао 'Ја знам да ће моја прва девојка с којом ћу отићи у кревет, то ће бити моја жена. Тако да ја немам разлога за ове припреме за промискуитет'. Врло категорично и јасно. Оне су биле фасцинирне тиме, како један млад, леп човек, у пуној снази, са 19 година, може такву изјаву да да. Он зна шта хоће! (смеје се)

Црква нигде не говори о сексу, већ о љубави, о сексу су одвојили масони, ови који хоће да нас униште, то је већ почела забава мајмунска, то се уклапа у ону теорију!

На питање ста мисле о изгледу и да ли се дотерују, баш сви испитаници су одговорили да воле уредност, чистоћу и дотеривање, али од личности зависи колико ће се тога придржавати и колико ће од уредности одступити. Иако о својој личности брину више или мање, децу увек облаче уредно.

За природан изглед, са благим сређивањем. Волим чистоту и волим да је неко сређен. Одређене регије, оно што човеку смета, мислим да треба депилирати. Не треба претеривати. Опет и ту је различит став.

Негде се инсистира на чистоћи, а опет негде сматрају да се не треба превише купати. Али лепо је видети да неко води рачуна. Па са једном мером, са пристојношћу то је мени лепо. Лепо је да је уредна рука, нисам за онај агресивни црвени лак, личи као да су нокти ишчупани (смеје се), али рецимо нежна роза, да се онако добије сјаја, то ми није страшно, или неки сјај за усне, парфем, то ми је морам признати слабост. (смеје се)

Најлепше што сам знала и умела, били су толико лепо да нисам могла ништа ружно да им обучем! (смеје се)

Више волим да сам природна! Само када се тело излаже, када се тело излаже јавности, да се купам на дивљим плажама, сигурно се не бих депилирала!

Мада се сви чуде, иде запуштен, масан, више запуштен, а видиш оца Иринеја који је тако уредан, и један иде у лево, а други у десно! Обојица претерују! Не носим мараму, покушала сам да носим непрестано, и у аутобусу, видим људи ме чудно гледају, можда им личим на муслиманку, ал нисам то хтела!

Све је то негативно, радим, али мислим да је демонски: фарбам се, депилирам, мажем нокте!

И за те треба затвор да постоји, уђеш у аутобус преседне ти живот! Више волим кад су природније, без шминке, колко год је то могуће!

Само сапун!

Испитаници се не облаче догматски, украшавају се и носе украсе.

Стајлинг, па шта ја знам, приметила сам да волим тамнију одећу, моја комбинација је обично црно-бела, максимално нешто између тога сиво, ситни цветићи, на то откидам (смеје се). Трудим се да то буде адекватно, за цркву да буде мало умереније, сведеније, сукња дужа за цркву је боље, зато што се раде метаније, онда у краткој сукњи то не би изгледало пристојно (смеје се). Сваки амбијент тражи нешто, у природи у тренерци, нисам баш неки догмата, па увек сукње и мараме, мада схватам и оне који мараму не скидају, мада није добро ни саблажњавати, друге доводи у недоумицу шта се то с нама дешава. Волим да видим складног човека, приметим кад је неко лепо и примерено обучен. Волим да видим пажљово обученог човека, негованог, то ми је баш пријатно. Просто, то знам да приметим. Сећам се себе као младе жене, имала сам један прелеп византијско плави костимић и испод шарену, наравно била сам витка, кратку јакницу и лепу шарену кошуљу испод која је била у тону са свим тим, и беле ципеле са белом торбом, и ишла сам тако сва поносна улицом, и онда је нека група младића ишла мени у сусрет, лично сам се осећала јако добро, не због тих младића и онда је један рекао неку тако неумесну примедбу, вулгарну и просту и мени се учинило као да се све око мене срушило, и онда сам исто доживела причу једне моје пријатељице, па је тако причала о себи. Тек пао први снег у Москви, каже сунце заблистало, а она имала неку шубарицу прелепу, па је сва треперила, од поларне лисице, сва је била дотерана 'И ја пловим кроз то прозирно јутро, и одједном иде тако неки груби тип с једном огромном торбом, и само ме је онако мунуо том торбом, ја сам се осећала као да сам пала са небодера'. У цркви не, али у јавном превозу да! Сећам се, мени је било јако лоше. Као придржао ме неки човек, скоро да сам се онесвестила, и онда сам схватила да тај човек уствари мене злоупотребава, тако да фактички иживљава се, тада ми је било страшно и некако сам се изборила да изађем на неко место! То је баш тако ужасно, фуј!

Одела на послу, у кући тренерка, у цркви нормално, као за град!

У изузетним приликама. Носим Богородицу кад је лош дан, одма се накитим! Злато је пагански обичај!

Раније сам имала модерну одећу, да будем у тренду, али не да робујем!

Није ми битно у суштини! (...) Па онако класично, ко жене! (...) Мени смета кад обуче нешто сељачки, тебе срамота да идеш тако улицом!

У цркви пристојно, а ван цркве како хоће!

Испитаници верују да ће васкрснути у сопственом делу, али нису сигурни како ће то изгледати. Објашњавају како исповест и причешћивање утичу позитивно на њих, и верују да им продужава живот. Испитаници верују у безгрешно зачеће и сматрају да је тако одвратно то што атеисти сматрају да се деца рађају само онако како је то објашњава школски систем.

Па, кажу да ће васкрснути у облику свог тела, опет. Па то је толико тајна велика, била сам у Назарету и ту човек просто осети једну велику језу од величине тог момента и величине места. Тада је Господ већ био у њеном телу, ту се фактички догодило зачеће. Прелепа икона, где је Господ не као ембрион, већ као мали човек у Богородици и ми смо били на Благовести, колоне верника иду певајући песме Богородици, тако да када човек прилази таквом месту, не може више да сумња. Ја сам се осећала јако, ево и сад тај моменат осећам. Осетила сам се јако усхићено, ганута, јел то је уствари сусрет Бога и човека, јел уствари она јесте човек, Богородица је човек, али је она у себе примила Бога на том месту.

Те кости ће се поново обући у преображено тело! Не зна се тачно!

Снагом благодати, силом духа Светог. Он је оним делом своје божанске природе ле-чио, а не људске. Тиме је Он показао да је Богочовек.

Осећам да добијам један прилив снаге. Кад се исповедим као да сам се окупала, као да сам душу опрала изнутра. За мене је то баш онако лековито. Имам један пример за Свето Причешће, кад је мој отац био на самрти, причестио се и добио десет месеци живота, а био је на самрти, и исповедио се после шездесет година и примио Свето Причешће и дигао се! Чудесно!

Прање ногу се сматра саставним чином уредности и одобрава се.

Ја не видим у томе ништа ружно! Има примера када су жене биле болесне, да су то мушкарци радили из љубави и потребе, сем ако није злоупотреба!

Нови колективни идентитет је увек повлашћенији у односу на стари индивидуални идентитет.

Завршна разматрања

Религиозни идентитет ће или духовно напредовати или бити злоупотребљен. Верницима је у интересу да усвоје духовну културу, а да не злоупотребљавају свој идентитет. Из свега наведеног смо видели са каквим се препрекама суочавају верници и како коригују свој идентитет, тело, личност. Религија увек нуди алтернативна решења, тако да се верницима уместо заборављеног идентитета увек нуди нова алтернатива.

Испитаници остављају цигарете, али зато кађењем тамјана добијају 'нови дим', уместо алкохола добијају причешће и лекове, уместо интервенција на сопственом телу носе се украси, а уместо некултуре- култура. Вера у Бога у себе укључује самоконтролу, сталоженост, мир и морал. Верници се одвицавају да верују у дивљег Бога некултуре, а да заволе доброг, благог Бога- Реч. Црква као институција је оквир у коме не само да се учи, слуша Јеванђеље и Апостол, већ се добија и подршка верске заједнице, која уз разговоре личности даје смисао постојања и припадности друштву. Верници осим популарне литературе могу усвајати и професионалну литературу *Инсјийиуиша за теолошка исјираживања* која се баве питањима недокучивог, љубави према животињама, страшном греху национализма што даје потпору овом припитомљавању верника. Постоје три културна нивоа вере у Србији, а то су: паганско схватање религије (рурално), полу-паганско схватање религије (урбано) и теолошко схватање исте (есхатолошко). Библијски и теолошки текстови помажу верницима путем идентификације са митским личностима, што их утврђује и успоставља однос са Богом.

Прихватање сопственог тела од стране верске заједнице има за циљ да афирмише и нови и наративни идентитет који пружа самопоштовање. Оно што разликује тело у православном наративу од рецимо тела у јапанској анимацији је то што тело има одређен контекст ван ког се не сматрају стварним телом. Тело не сме бити подвргнуто никаквом занемаривању, мучењу, неједнакости, али ни хомосексуалним односима. Један вид православља инсистира да личност остане у свом телу ма какво оно било, стога се фетуси не абортирају, животиње не убијају, тело уређује, украшава, а личности са телесним недостацима хумано негују у дому, а не предаје установама. Урушена тела се обнављају и побољшавају. Сличности тела у јапан-

ској анимацији и тела у православљу су та фантастична својства да кроз њега делује топла сила, да постаје невидљиво и да пролази кроз затворена врата. Инверзије у којима је одећа битнија од тела никако нису прихватљиве, с обзиром да се свако робовање супротставља идеалу слободе. Сукоб естетике и морала не постоји, па је моралан човек префињени естета. Оно што православно тело има заједничко са научном фантастиком, то је управо та благодат која испуњава тело и чини да оно није празно. У оба случаја видимо да је доколица баш та компонента у којој се духовно и телесно уздиже. Доколица је време у коме се верници моле, слушају духовну музику и верују у нешто што се до скоро није налазило у школском програму. Верници прихватају социјално конструисане норме стога се и одевање прилагођава овом обрасцу тамније и затвореније одеће. Мада упркос прописима видимо да постоји четири врсте облачења. Први стил је академски- опсесивно дотерани мушкарци и жене у капутима, блузама, краватама, оделима; други тип је алтернативни, што обухвата младе у одређеном музичком фазону, трећа врста је народно облачење које у себе укључује мараме и сукње и четврти дивљи стил у себе укључује неуредност, запуштеност, ношење старих монт јакни из времена бомбардовања Београда 1999. и одевних предмета попут шајкаче (али не из фазона). Православље додаје још једну специфичност телу монаха, а то је да је особа без потомства исто тако уважена као и особе са децом, док се у паганској средини такве особе сматрају тотално промашеним. Православци сматрају да се иза употребе абортуса заиста крију геноцидне намере и да зли непријатељи наговарају младе на промискуитет и абортирање сопственог народа, без употребе мржње, а кључно оружје је наравно телевизор који промовише ђавола. Још једна врлина за дивље вернике је управо та што се после толико бунта на крају и најдивљији укроте, припитоме, схвате и на крају дођу уредни у цркву. Бројне трауме могу урушити идентитет атеисте и натерати је/га да ипак прихвати религију свог народа и своје државе, али се то најчешће деси после дубинског судара са другим религијама, културама и народима.¹ Тешки догађаји урушавају тело, када особе нису свесне шта их је и како снашло и то је време када су њихова тела занемарена и неуредна, али после кратког времена све се враћа у нормалу. Конструкција идентитета се успешно обнавља и тело постаје окупано, уредно, украшено, испошћено и спашено. Испитаници су неверници када је у питању Дарвинова теорија, сматрајући да се не осећају као мајмуни, што прати тврдње когнитивних антрополога попут Алена Дандеса. Верници сматрају да својим телом треба да промовишу своју родну улогу, а идеал је да се у сопственом телу осећа савршено.

¹ И национализам и антинационализам имају своје позитивне стране, а то су да се воли и свој и други народи, али опет можемо имати и негативан национализам и нагативан анти-национализам, да се мрзи српско, али да се мрзи и туђе.

Табела 1. Утицај Цркве на оправослављивање идентитета верника

ПРАВОСЛАВНИ	ПАГАНСКИ
ИДЕНТИТЕТ	ИДЕНТИТЕТ
ЦРКВЕНА ЗАЈЕДНИЦА	ДИВЉЕ ВЕЗЕ
ПРЕСТАНАК ИНТЕРВЕНЦИЈА ВЕРСКЕ САДРЖИНЕ НА ТЕЛУ	ТЕТОВАЖЕ, ПИРСИНЗИ, ТЕТОВИРАЊЕ ОБРВА
ТРУДНОЋА, РАЂАЊЕ	КОНТРАЦЕПЦИЈА, АБОРТУСИ, КОНДОМИ
КУЛТУРА	ДИВЉИНА
УРЕДНО И ЧИСТО	НЕУРЕДНО И ПРЉАВО
НОВО	СТАРО
ЛЕЧЕЊЕ, ЛЕКОВИ, ПРИЧЕШЋЕ	БОЛЕСТИ ЗАВИСНОСТИ
МОЛИТВЕ, ЛИТЕРАТУРА	БЕЗ МОЛИТВЕ И КЊИГА
БРИГА О СОПСТВЕНОМ ТЕЛУ, ЉУБАВ ПРЕМА ЉУДИМА И ЖИВОТИЊАМА	ЗАНЕМАРИВАЊЕ ТЕЛА, ЗЛОСТАВЉАЊЕ ИЛИ УБИЈАЊЕ ЖИВОТИЊА ИЛИ ЉУДИ

Anja Abramović
The Body in Orthodox Narrative

Abstract: This article deals with narrative reconstruction of identity among 8 believers in which is necessary to replace an old, stigmatized identity with a new one. Body is represented in orthodox narrative, especially in institutions is seen as a cultural and gender identity.

Key words: narrative, body, religion, stigmatized identity, society

Литература

- Братић, Добрила, Малешевић, Мирослава, 1982. Кућа као статусни симбол. *Етнолошке све-ске IV* 144–153.
- Велимировић, Данијела. 2011. Нов изглед за ‘нову жену’: уобличавање ‘пролетерског’ укуса (1945–1951). *Етноантрополошки проблеми 6 св. 3*.
- Вукашиновић, Владимир. 2012. Празновање пресвете Богородице у богослужбеном животу православне цркве. *Православље 1095*. 26–27.
- Драгутиновић, Предраг. 2012. Цару цареву, Богу божије. *Православље 1096* 16–17.
- Драгутиновић, Предраг. 2012. Ране Исусове (Гал. 6,17) *Православље 1092* 24–25.
- Vrhovnik, Tjaša. Kruti lepotni ideli dostupno na: <http://www.cenim.se/200-pr.html>
- Every, George. Kršćanska mitologija. 1988. Ljubljana: IRO Otokar Keršovani Lunceford, Brett. 2010. Clothes make the Person? Performing Gender throw Fashion, *Communication Teacher Vol 24 No 2*, 63–68.
- Малешевић, Мирослава. 1997. Дијета масовна женска неуроza *Гласник Етнографској институцији САНУ XLVI*, 173–189.

- Малешевић, Мирослава. Хришћански идентитет секуларне Европе. *Гласник Етнoгpафској инститиуија САНУ LIV* 9–28.
- Малешевић, Мирослава. Европа: криза идентитета. *Гласник Етнoгpафској инститиуија САНУ LIV* 69–86.
- Малешевић, Мирослава. Опpавослављење идентитета српске омладине *Гласник Етнoгpафској инститиуија САНУ LIII* 135–150.
- Малешевић, Мирослава. 1985. Обpасци ритуалног понашања уз полно сазревање девојака *Етнoлошке свеске VI* 33–39.
- Milosavljević, Monika. 2011. Divlji čovek kao mera drugosti. *Etnoantropološki problemi* 6, sv.3.
- Павловић, Мирјана. 1999. Појам болести у различитим медицинским системима, *Гласник Етнoгpафској инститиуија САНУ XLVIII*, 95–105.
- Pavlović, Jelena. Džinović, Vladimir. Milošević, Nikoleta. 2006. Teorijske pretpostavke diskurzivnih i narativnih pristupa u psihologiji. *Psihologija* vol 39 (4) 365–381.
- Петрић, Марио. 1976. О питању поријекла обичаја татауирања код балканских народа, *Гласник Етнoгpафској музеја* 39–40, 219–237.
- Petrić, Mario. 2000. Tatauiranje i stigmatizacija kod nekih prapovijesnih populacija jugoistočne Europe, *Glasnik Zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine u Sarajevu*, 127–143.
- Пилиповић, Радован. 2012. Немоћна жаока вашарске смрти. *Православље* 1097 30–31.
- Sremac, Srđan. Radić, Tatjana. 2010. Bio sam navučen. Transformativno iskustvo bivših zavisnika: Uloga narativnog identiteta, religijske konverzije i socijalne podrške u procesu rehabilitacije. *Antropologija* 10 sv. 3 49–71.
- Жикић Бојан. 2002. Антропологија геста I. Приступи Београд: *Српски етнeолошки центар и Етнoлошка библiоотека* књ. 7, 5–15, 37–75.
- Жикић, Бојан. 2007. Тело у јапанској анимацији. *Антропологија* но 4 пп 82–98.